

Cümə, 6 iyun 1919-cu il, nömrə 197

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 7 ramazanül-mübarək sənə 1337. 6 həziran 1919 sənə.

Türk və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 30 rubla, 2 aylığı 35 rubla, 3 aylığı 50 rubla. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rubla, 2 aylığı 45 rubla, 3 aylığı 60 rubla. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 4 rubla, axırınca səhifədə sətiri 3 rubla, itən şeylər və yer axtarılma üçün 2 rubla.

BƏHRİ-XƏZƏR İSTEHLAK CƏMIYYƏTİ "KOOPERATSIYA" İDARƏSİ

Bununla elan edir ki, yekşənbə [bazar] gününü həziran [iyun] ayının 8-də 1919-cu ildə ittifaqın kontorunda (Qorçaxan) Bakı dairəsi kooperativ nümayəndələri iclası vaqə olacaqdır.

Müzakirə ediləcəkdir məsələlər:

- 1) Təzə məvəciblər;
- 2) Tiflisdəki kooperativ qurultayı barəsində məruzə.

Təyin olunmuş vaxta qədər kvorum gəlməzsə, bir saatdan sonra ikinci iclas təyin olunur. Bu iclas nə qədər üzv gəlmərsə, qanuni hesab olunacaqdır.

10217

Müsəlman Zəhmətkeş Ziyalılarının İttifaqı idarəsi həmin həziran ayının 8-də axşam saat 5-də üzvləri fəvqəladə ümumi iclas dəvət edir. İclas Bələdiyyə İdarəsinin böyük zalında qurulacaqdır.

Müzakirəyə qoyulacaq məsələlər:

- 1) İdarə heyətinin dakladı;
- 2) Təftiş heyətinin intixabı [seçilməsi];
- 3) Hali-hazır;
- 4) İclasda qaldırılacaq məsələlər.

10216

İslam

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.	Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.
--	--

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

İkinci sənə (İyul)

Yoxdur və İslamla müəlif məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-İdarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

"Azərbaycan" qəzetinin 197-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

ləmək [ləğv etmək yaxud mötədilləşdirmək], xüsusi könüllü əsgərləri təşkil etmək və axırda hesabı verilmək üzrə xəzinə pulundan lazım olan məbləği əxz [götürmək] və məhəllinə [yerinə] sərf etməyə kimi fəvqəladə bir səlahiyyət verilməsini təhti-qərara alır.

Bununla bərabər, Məclisi-Məbusan bütün Azərbaycan xalqını məmləkət, hürriyyət və istiqlalımızı müdafiə yolunda hökumətə yardımçı olmağa dəvət edir. Azərbaycan xalqı hökumət ətrafında birləşib ordunun qüvvətlənməsinə, hökumətin müzəffəriyyətinə həm maddətən, həm də mənən kömək etməlidir.

Məclisi-Məbusan inanır ki, bu təhlükə-ümmümiyyə qarşısında bütün Zaqaq qaziya cümhuriyyətləri ittihad və ittifaq edərək hürriyyət və istiqlaliyyətlərini bərabərlikdə müdafiə edərək.

Məclisi-Məbusan Avropa dövlətlərinin də, demokratiyalarının sadasını diləyərək millətimizin kəndisini müdafiədə haqlı olduğunu təslim edəcəklərinə ümidvar olmaqla, Denikin əvanəsinin [tərəfdarlarının] əldə silah olaraq sui-qəsdini Paris Konfransı ilə bərabər bütün miləli-mütəmaddinə parlamenlarına qarşı protesto eylər.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Əfqanıstan cəbhəsində

Simladan alınmış olan son xəbərlərdən anlaşılır ki, Tale cəbhəsində əfqan qoşunlarının həmləsi dəf edilmişdir. Həvə kəşfiyyatından anlaşılırdı ki, Tale yaxınlığında 3500 nəfər düşmən dəstəsi vardır. Onların üzərinə müvəffəqiyyətli

bomba tökülmüşdür. Başonun 20 verstliyində vəqə [yerləşən] İdak qarovulxanasına düşmənlər müvəffəqiyyətsiz hücum etmişlərdir.

Barqotal yaxınlığında əfqanlıların müxtəsər həmlələri də dəf edilmişdir. Əfqanların baldal nam [adlı] tabyaları [istehkamları] işğal edildiyi zaman onlardan 161 nəfər əsir alınmışdır. Düşmənlərdən 320 nəfər öləndir. Tabyalar ingilis tərəfindən işğal edilmişdir.

Peterqofun alınması

Xəbər verilir ki, Peterqof alındığı zaman ingilislərə şimalda olan rus ordusu da müavinət [köməklik] etmişdir.

- Murmanskdan Hərbiyyə nazirinin 4 may tarixi ilə göndərdiyi teleqrafından anlaşılır ki, düşmənlərin dəhşətli inadına baxmayaraq Urozeronun 25 verstliyində olan Mozelskaya mövqifi [stansiyası] işğal edilmişdir. Bizdən 4 nəfər öləndir və 4 nəfər yaralanan vardır.

Xersonda müharibə

Şəhərdə olan dəstələrə təslim olmaq təklif edilmişsə də, onlar qəbul etməmişlərdir. Təslim barəsində edilən təklif rədd edildikdən sonra bolşevik qoşunları müharibəyə başlamışlardır. Nəhayət, Xerson şəhəri qırmızı qoşunlar tərəfindən işğal edilmişdir.

Ukraynalıların müharibəsi

Kiyev - Bessarabiya cəbhəsində düşmən qoşunları, xüsusən fransız saldatlarının bizim tərəfimizə keçməsi müşahidə edilmişdir. Qızğın müharibədən sonra bolşevik qoşunları Radomslı işğal et-

mişlərdir. Düşmənlərdən 15 nəfər öləndir.

Şəhərdə talani-ümumi icra edilmişdir. Yəhudi qəbiristanında 1000 nəfərdən ziyadə uşaq və qocaların meyiti dolmuşdur. Litin dairəsində düşmən dəstələrinin atışması davam edir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Klemm Eduarda cavab olaraq Harmsvort bəyan etmişdir ki, hökumət Finlanda istiqlaliyyəti və hökumətini təsdiq edir.

Almaniya müstəmləkələrinin təqsimi

Parisdən xəbər verilir ki, Üçlər Şurası qəti eyləmişdir ki, Almaniya müstəmləkələri bu qərar ilə təqsim edilsin [bölünsün]: Almaniyanın Şərqi Afrikada olan müstəmləkələrinin idarəsi İngiltərəyə verilir. Qərbi Afrika müstəmləkələrinin idarəsi Cənubi Afrika İttifaqına verilir. Bunlardan əlavə, bir neçə müstəmləkələr idarəsi də İngiltərə ilə Yaponiyaya verilir.

London - Royter xəbər verir ki, mayın 7-də gündüz saat 3-də Versal sülh müahidəsi [sazişi] Trianon Sarayında bütün Müttəfiq nümayəndələrinin hüzurunda almanlara verilmişdir. İclas saat 3:15 dəqiqədə qurtarmışdır. Vilson və Amerika nümayəndələri saat 2:50 dəqiqədə gəlmişlərdir. Onlardan sonra Lloyd Corc və ingilis nümayəndələri gəlmişlərdir. Almanlar üç avtomobildə saat 3-də gəlmişdir. Bunlara lazımı ehtiram edilməmişdir. Klemanso iclası açıb demişdir ki, müəyyən şəraitlə sülh əqd etməyə hazırdır və indi hesablaşmaq vaxtı çatmış-

dır. Almanlar üçün İkinci Versal müahidəsi [sazişi] çox ağır bahaya mal olmuşdur. Ona görə də öylə tədbirlər ittixaz etməlidir [tədbirlər görülməlidir] ki, bir daha müharibə təkərrür etməsin. Almaniya nümayəndələrinə 15 gün vaxt verilir. Bu müddətdən sonra fransız və ingilis lisanında məktubən müahidə barəsində öz rəylərini bildirməlidirlər. Bu müddət zamanında almanlara ixtiyar verilmişdir ki, xüsusi maddələr barəsində sual versinlər. Ali Şura bunları müzakirə etdikdən sonra qəti cavab üçün yenə müəyyən vaxt təyin edəcəkdir.

Paris - Əğləbi-ehtimala [qüvvətli ehtimala] görə sülh müahidəsi iyunun 15-də imza ediləcəkdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Bolşeviklərlə almanların etilafı

Londonda müntəşir [nəşr olunan] “Deyli xronikl” qəzetəsindən iqtibasən “Aşxatavor” qəzetəsi xəbər verir ki, Almaniya ilə bolşevik Rusiya arasında saziş əmələ gəlmişdir. Teleqrafda göstəriləyinə görə, bu etilaf [uzlaşma] 8 maddədən ibarətdir:

1) Bolşevik hökuməti məcbur olur ki, rus ticarətinə, xüsusən ləvazimi-hərbiyyə hazırlayan zavodlara olan siyasətini yaxşılaşdırsın.

2) Bu maddə teleqrafda buraxılmışdır.

3) Almanlar söz verirlər ki, Rusiya dəmiryollarını intizama salsınlar.

4) Almanlar məcburdurlar ki, Rusiyaya silah və neçə min əsgəri müəllimlər göndərsinlər.

5) Rusiya hər il müəyyən miqdarda Almaniyaya ərzaq göndərməlidir.

6) Rusiya məcbur edilmişdir ki, Mütəfiq dövlətləri ilə heç bir danışığa girişməsin.

7) Lazım olduğu təqdirdə 20 ilin müdətində, yəni 1939-cu ilə qədər Rusiya Almaniyaya hərbi cəhətdən müavinət etməlidir.

8) Bu maddə ilə bolşeviklər hərgah Rusiyada indiki hökuməti dəyişsələr də, bu etilafnamənin qüvvədə qalmasını təmin edirlər.

Petroqradda nə qədər bolşevik var?

Bolşeviklərin “Pravda” qəzetəsi yazır ki, Petroqradda olan bolşeviklərin miqdarı getdikcə əskilir. Bolşevizmin qəlbəgahı olan Petroqradda 7 min nəfər bolşevik vardır. Halbuki keçən il 50 min nəfər idi. Deməli, bu 7 min nəfər özlərini firqələrə yazdırmışlardır.

Naxçıvan üzərində aeroplan

Rostov cəbhəsində bolşeviklər müvəffəqiyyətsiz olduğdan sonra əhalinin məskun olduğu yerlərə bolşeviklər bomba tökməyə başlamışlardır. Naxçıvan üzərinə onların aeroplanı gəzərək bomba buraxmışdır. Bomba əməllər yaşayan evin üzərinə düşmüşdür. Bir əmələ, iki arvad, bir uşaq yaralanmışdır.

Xarkovda üsyan

Taqanroqdan xəbər verirlər ki, bolşevik hökumətini yıxmaq şüarı ilə Xarkovda üsyan əmələ gəlmişdir. Nikitovka tərəfə gedən dəmiryol tərəddüdatı [hərəkəti] tamamilə kəsilmişdir. Mövqiflərdə [stanşiyalarda] qırmızı qoşun əfradı [əsgərləri]

qatarları dayandıraraq əslihanə [silahlarını] tərək edərək onları öz yerlərinə aparmağa qatarları məcbur edirlər. Bunlar deyirlər ki, çörək, sülh və torpaq kimi bolşeviklərin vədləri boşa çıxmışdır. Üsyan getdikcə artmaqdadır. Bolşeviklərin etibarlı dəstələri olmadıqdan, onlar şiddətli tədbirlər ittixaz etməyirlər [tədbirlər görmürlər].

Trabzonda

Bu günlərdə Trabzondan gəlmiş olan bir nəfər böylə məlumat verir:

Trabzon şəhərinin istila edildiyi və oraya əcnəbi qoşunları çıxarıldığı bərsində verilən xəbərlərin həpsi yalandır. Şəhərdə bütün ixtiyarat türklərin əlindədir. Trabzonda bir bölük türk əsgərləri də vardır. İngiltərənin hərbi nümayəndəsindən başqa, şəhərdə Amerika şəfqət bacısı vardır ki, ehtiyacda olan əhaliyə un paylayır. Ehtiyacda olanların əksəri müsəlmanlar olduğu üçün un ancaq müsəlmanlara verilir. Ruslarla gözəl rəftar edilir. Yerli əhali, xüsusən yunanilər ruslara artıq meyil və məhəbbət göstərir. Bunlar ruslar getdiklərinə təəssüf edirlər. Trabzonda rusların külli miqdarda ləvazimi-hərbiyyəsi qalmışdır. İngilislərin tələbi ilə bu şeylər Könüllü ordu üçün göndərilir. Şəhərdə Avropa manufakturası yoxdur, fəqət hər növ yeməli şeylər mövcuddur. Külli qənd vardır ki, ucuz satılır. Trabzon şəhəri müharibədən az xəsarətdə olmuşdur fəqət ətraf, xüsusən Ərzuruma doğru olan yerlər tamamilə dağılmışdır. Ərzurumda Türk Ordusunun ərkani-hərbi [qəragahı] vardır. Ərzurum şəhərinin guya əcnəbilər ixtiyarına keçməyi xəbəri şəhərdə şayə olduqda [yayıl-

dıqda], əhali bu işə qarşı nümayiş qurmaq istəmişsə də, vali buna yol verməmişdir.

GÜRCÜSTAN MƏCLİSİ-MÜƏSSİSANININ FÖVQƏLADƏ İCLASI

İyunun 1-də gündüz saat 1-də, Lomtadzenin sədarəti təhtində [sədriyi altında] Gürcüstan Məclisi-Müəssisanının fəvqəladə iclası vəqə olmuşdur. Hökumət üzvləri hamısı iclasda isbatı-vücut [iştirak] etmişlər. Sədr iclası açib izhar edir ki, Cümhuriyyətin xarici işləri əhvalı haqqında Xariciyyə nazirinin məruzəsini dinləməkdən ötrü fəvqəladə iclas dəvət edilmişdir. Xariciyyə naziri Gegeçkəri bu cür bəyanatda bulunmuşdur:

Vətəndaşlar! Denikin qara qüvvəsi bizim məmləkətimizi təhdid edir. Bununla əlaqədar olaraq mən hökumət namından Cümhuriyyət işlərinin həqiqətini Məclisi-Müəssisana xəbər verirəm. Sizə məlumdur ki, Könüllü ordu Petrovsku və Dərbəndi işğal etmişdir. Dağıstan hökuməti və Parlaman silahı yerə qoyub. Bu qərar üzrə hal-hazırda Denikin belə görünür ki, Dağıstan üzərində hökmfərmandır [hökm sürməkdədir]. Lakin qoy sizlərdən heç kəs fikrinə gətirməsin ki, Denikin qüvvəsi orada qəti surətdə ağalığa edir. Bu əsəf [təəssüflü] günlərdə Dağıstan Cümhuriyyətində baş verən əhval qara xəyanət nəticəsi olmuşdur. General [Mikayıl Maqomedoviç] Xəlilov öz məmləkətini təslim edib, öz millətinə xəyanət etmişdir. Dağıstan millətinin müqəddəratını əlinə alan hökumət xainanə bir

hərəkətdə bulunmuşdur. Lakin biz ümidvarıq və möhkəm surətdə inanırıq, azadlıq sevən dağıstanlılar yenə təzədən qüvvələrini cəm edib irtica rəhbəri olan general Denikini dəf edərlər. *(Alqış)*

Hal-hazırda Denikin qara qüvvələri Azərbaycan üzərinə hücum etməkdədir. İkinci cəbhə, yəni Soçi cəbhəsi əhvalı sizə məlumdur ki, burada bizim əsgərlərimiz Denikin ilə rubəru [üzbəüz] durmuşdur. Denikin əsgərləri burada hərəkətə başlamışlardır. Ola bilər ki, bir neçə gündən sonra bu cəbhədə onlarla bizim aramızda müsadimə [toqquşma] olsun. *(Nodiya yerindən: “Onların dümdarları [arxa qüvvələri, aryerqardları] ilə”.)* Bununla bərabər, Gürcüstan Hökumətinin aldığı doğru xəbərlərə görə, bizim əleyhimizə təzə bir cəbhə də hazırlanmaqdadır. Aldığımız məlumatlara görə, [Romanko-]Romanovski Batum general-qubernatoru təyin edilir ki, onun ixtiyarına da balaca bir könüllü dəstəsi verilir.

Vətəndaşlar! Əhvali-ümumiyyə bu qərar üzrədir. Bundan sizə aşkar olur ki, Rusiya irticası Denikin şəxsində barmaq-la Zaqaqaziyanı və bizim cümhuriyyətimizi qorxudub, qarətəgərlik və xarabalıq ilə təhdid etməkdədir. Lakin hər halda, buna baxmayaraq, mən sizi inandırırım ki, bizim aramızda qorxuya yer verilməməlidir. Qorxaqlar, daha doğrusu xainlər o adamlardır ki, böylə məsuliyyətli bir zamanda bizim aramıza qorxu salırlar. Çünki əhvali-hazirə və qüvvəmiz heç kəsə yol verməz xəyalına gətirsin ki, müsadimə olacağı təqdirdə qalibiyyət bizim tərəfimizdə olmasın. Biləks [əksinə], biz inana bilərik ki, gürcü milləti, bizim demokratiyamız, cümhuriyyətimiz bu mü-

haribədə qalib gələcəklərdir. *(Sürəkli alqışlar)*

Vətəndaşlar! Sizə gözəl surətdə məlumdur ki, biz heç kəs üzərinə hücum etməmişik və bizim hərəkətimiz heç bir kəs əleyhinə deyil. Ancaq millətimizi, azadliyimizi və istiqlalımızı təcavüzkarənə əllərdən mühafizət etməkdən ibarət olmuşdur. Lakin hər kəs bizim millətimizi, istiqlalımızı, hüququmuzu tapdamaq istəsə, qoy bilsin ki, inadlı difaya [müdafiyyə, müqavimətə] düşər olacaqdır. Bizim tarixi ənənəmiz [ənənələrimiz] və demokratiyamızın keçdiyi bu ağır yol bizə imkan verir cürət və ləyaqətlə izhar edək ki, Xəlilovların qara xəyanəti və fəaliyyəti bizdə olmayacaqdır. *(Səslər: “Doğrudur!”, “Düzdür!”)* Rusiya işlərinə qarışmayaraq – necə ki, sizə ərz etmişdim – biz istəyirdik bizim aramızda olan ixtilafı məsələni hər iki tərəfin razılığı ilə sülhcuyana [sülhpərvər] bir tərzdə həll edək. Saziş əsası üçün təklif etdiyimiz şərait sizə məlumdur. Biz tarixi sərhədlərimizi işğal edib artıq hərəkət etməyirdik. Lakin Denikin nümayəndəsi ilə mayın 23-də başlanmış müzakirəmiz yenə təzədən Denikinə nə fikirdə olduğunu bizə sübut edib onun qara niyyətinin həqiqətini bizə aşkar etdi.

Biz yaqın etdik ki, iş burada Soçi nahiyəsi, sərhəd məsələsi deyil, bəlkə Denikinə fəhlə sinfinin inqilabını əzib *(Nədiyə yerindən: “İstiqlalımızı!”)* Gürcüstan Cümhuriyyətini və gürcü demokratiyasını məhv etmək lazımdır. Onun gözü müstəqil Gürcüstandadır. Qılincini bizim millətin istiqlalını və hürriyyətini yer üzündən götürəndən sonra yerinə qoyacaqdır. Məsələ bu tövr aşkardır. Bun-

dan sonra da müzakirə barəsində danışmaq fəzlədir [artıqdır].

Mən ən əvvəl ərz etdim ki, bizim indiki əhvalımız və bizim qüvvələrimiz yolumuzda düşər olacağımız təzə mümanietlərə [manəələrə] asudə bir nəzərlə baxmağa imkan verir.

Yadınızdadır ki, keçən il bizim məmləkətimiz təhlükə altında idi. Lakin bu il halımız keçmiş görə çox yaxşıdır. Bizim demokratiyamız bu bir il müddətində daha artıq qüvvələnib, ümidvar bir surətdə gələcəyə baxmaqdadır. Bizim millətimiz öz məmləkətini, öz cümhuriyyətini müdafiə etməyi anlamışdır. Keçən il bizim əlaqəmiz bütün bəşəriyyət və cahan demokratiyası ilə münqəte olmuşdusa da [kəsilmişdisə də], indi münasibətimiz vardır.

Gürcüstan və Azərbaycan

Aşkardır ki, ümdə qüvvəni biz özümüzə tapmalıyıq. Biz heç bir dəqiqə şübhə etməyirik ki, gürcü milləti bir tənəvhid kimi [hamı bir nəfər kimi] cümhuriyyət düşmənləri əleyhinə ayağa qalxacaqdır. Biz inanırıq ki, gürcü kəndli və fəhlə sinifi də Denikinə qəti müharibə verəcəkdir. Çünki Denikin bizim məmləkətimizə qara və möhlük [öldürücü] irtica gətirməkdir. Denikin dəstələrinin bizim yer torpağımıza daxil olmaları məmləkətimizi xarabazara döndərməklə təhdid edir. Denikin hücumu bizim hürriyyətimizin, inqilab fütuhətinin [nailiyyətlərinin] məhvi və yurdumuzun xarabazara dönməsi deməkdir. Lakin, vətəndaşlar, biz eyni zamanda bunu da şadlıqla qeyd etməliyik ki, bu mübarizədə gürcü milləti tək deyildir. **Bizim mövsuq**

[mötəbər] məlumatımıza görə, Azərbaycan Cümhuriyyəti bizimlə bərabərdir. *(Sürəkli və uzun alqış)* Aldığımız məlumat görə, Azərbaycan Hökuməti... *(Məclisi-Müəsisən, bu halda lojaya daxil olan Azərbaycan siyasi nümayəndəsi Məhəmməd Yusif Cəfərovu sürəkli alqışlarla qarşılayır)* Azərbaycan Hökuməti sərhədi müdafiə etmək üçün öz əsgərlərini göndərmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti əsgərləri öz doğma vətənlərinin sərhədini möhkəm və müstəhkəm [istehkamlarla möhkəmləndirilmiş] bir surətdə müdafiə və mühafizə edəcəklərdir. *(Uzun müddət davam edici alqışlar)*

Ermənistan işarə

Bu qərar üzrə, vətəndaşlar, təhlükə bir tək Denikində, onun ordusunda, həman bu quldur dəstələrində deyildir ki, onların hərəkətləri müttəhid olmayıb və onların ümumi şüar və müqəddəs məqsədi ilə ruhlanmayıblar. Sizə məlumdur ki, bu rəngarəng dəstələr birinci ciddi təhlükə və inadlı müqavimət göstərildiyi zaman nə tövr qaçıb dağılırlar. Təhlükə bizim öz aramızda gizlənmişdir. Hərgah tarix təkərrür etsə, hərgah Zaqafqaziya həyatında bədbəxtənə keçən ilki təəssüfənə hadisələr vüqu bularsa, hərgah bizim aramızda yenə təzədən bitərəflik söhbətləri və bu halda biz ümumi düşmən əleyhinə hərəkət etməyirik danışmaları başlasa, böyük bədbəxtlik və təhlükə bunda olar. *(Maçavariani yerindən: “Buna xəyanət deyirlər!”)* Lakin, vətəndaşlar, biz inanırıq ki, keçmişin acı təcrübəsi bizi bir çox şeylərə öyrətmişdir. Hərgah, Zaqafqaziya millətlərinin məsuliyyətli bir para dəstələri zamanın ciddiliyini və mə-

suliyyətini dərk etmək və anlamaq bacarmayırlarsa, qoy onlar tarix məhkəməsi qarşısında cavabdehəndə [cavabdeh] olsunlar. Biz, vətəndaşlar, hələlik sizə deyə bilmərik ki, bizim aramızda bu birlik yoxdur. Mütəəssifənə [təəssüf ki], bizə bu dəqiqədə bir para şübhələri demək lazımdır, hansıları ki, mənim inandığıma görə, gizlətmək lazımdır deyildir. Lakin hər halda, hərgah Azərbaycan və Gürcüstan bu mübarizədə tək qalsalar, mən sizə deyərəm ki, yenə də qalibiyyət bizim tərəfimizdə olacaqdır. *(Alqışlar)* Çünki biz müqəddəs bir işi müdafiə edirik. Çünki biz bəşəriyyətin ali məqsədlərinə xidmət edirik. Biz xırda millətləri vəhşi təcavüzlərdən müdafiə edib cəhəni-mədəniyyətin mədəni arzuları yolu ilə gedirik. Hərgah, siz hamınız bu fikirdə olsanız və hərgah, bizlərdən hər birimiz bu böyük işə xidmət etmək yolunda bacardığımızı versək, şübhə yoxdur ki, biz qalib gələrik.

Qisasçı Denikin

Bu qərar üzrə, vətəndaşlar, mən öz bəyanatımı bu sözlərlə qurtarıram. Aşkardır ki, əhval doğrudan da xeyli məsuliyyətlidir. Siz görürsünüz ki, Rusiya irticası Zaqafqaziya, o cümlədən Gürcüstan inqilab və hürriyyətinin axırıncı pərdəsini qapamaq istəyir. Siz hiss edirsiniz ki, hal-hazırda bizim qarşımızda duran təcrübə bir il bundan əvvəl keçirməyə məcbur olduğumuz təcrübədən ağırdır. Siz bilirsiniz ki, Denikin bəndələrinin bizim torpağımıza daxil olmaları bizim millətin həlak olması deməkdir. *(Səslər: “Doğrudur! Düzdür!”)* Sizə bu da məlumdur ki, Denikin buraya fəth bir qüvvə kimi deyil, göz götürməməzlilik, düşmənçilik

hissi ilə ürəyi dolu bir qisasçı kimi gəlir. Lakin hərgah, bizim millət – necə ki buna şübhə etməyirik – başqa millətlərlə öz qüvvəsini təcrübəli müharibə bayrağı ətrafına toplarsa, biz o vaxt cürət və cəsərlərlə deyə bilərik ki, heç bir Denikinlər və onların qoşunları Zaqafqaziya sərhədini ovlamağı bacarmazlar və bizim Cümhuriyyətimiz əvvəlki kimi azad və müstəqil hökumət bayrağını uca tutacaqdır. *(Sürəklili və uzun müddət davam edici alqışlar)*

Geçəkoridən sonra Baş nazir [Noy Vissarionoviç] Ramişvili sözü başlayıb deyir ki:

Şimaldan qara buludlar gəlsə də, yenə də biz gələcəyə ümidvarız. Bizim bu ümidvarlığımıza səbəb budur ki, əvvəla gürcü milləti inqilab mübarizəsində öz qırmızı bayrağını hətta qara irtica zamanında da əlindən yerə qoymamışdır. Hərgah, sabiq Rusiyanın gənclərindən biri desə ki, çarizm əleyhinə mübarizə edənlərin birinci səfəndə [cərgəsində] dayanmışsa, bunu gürcü demokratiyası deyə bilər. Gürcü demokratiyasının tarixi və inqilab mübarizəsi bu gündən başlanmışdır. Bu mübarizəni 20-25 ildir ki, başlamışdır. Şimalda qara qüvvələr hökmfərma olduğu [hökm sürdüyü] zaman biz hürriyyət qazanıb demokratiya üçün hökumət möhkəmlətdik. Demokratiyamız şimaldan gələn irticanı görüb heç vaxt öz mövqeyini tərk etməz. Gürcüstan Demokratik Cümhuriyyəti heç vaxt heç kəs üzərinə və qonşularına hücumda bulunmamışdır. Bizə hücum olunan zaman demokratiyamız bir tənhi-vahid kimi ayağa qalxıb öz hürriyyətini müdafiə etmişdir.

Gürcü demokratiyası öz tarixi ənənəsinə [ənənələrinə] heç vaxt xəyanət etməz.

Bayrağında “Vahid mürtəcə Rusiya” sözləri yazılmış olan Denikin ordusu qüvvədən məhrumdur. Qara ordu və bayrağı əleyhinə hal-hazırda o millət mübarizə edir ki, onun üzərində irtica hökmfərma vardır. Qağra nahiyəsi bizim əsgərlərimiz tərəfindən işğal edildiyi zaman sizin yadıңызdadır. Soçi nahiyəsində əhali Denikin əleyhinə ondan ötrü üsyan etdi ki, Denikin hürriyyəti pozub onun yerinə irtica dikəltmək istəyirdi. Biz zənn edirik ki, hürriyyətpərvər dağstanlılar Denikin ordusunun gətirdiyi dəhşətli irticaya razı olmazlar. Bu hala istinadən Denikin dəstələrinin əhvalı həmişə fəna olacaqdır. Sizə məlumdur ki, çar generalı məmləkətləri xarabazara döndərməklə təhdid edir. Bu da sizə məlumdur ki, həmişə hücum edən tərəfin əhvalı öz yurdunu, öz azadlığını müdafiə edənin halından fəna olar. Denikin ordusu da həqiqəti müdafiə etmədiyini duyub öz qalibiyyətinə inanmayacaqdır. Lakin general Denikin bizim içəri əxlaqımıza ümidvardır ki, Zaqafqaziya millətləri arasında iğtişəş törənib anarxiya başlanar. Lakin mən cürətlə deyə bilərəm ki, onların bu ümidi əsassızdır. Siz burada hökumətin bəyanatını dinlədiniz ki, Denikin məqsədi Gürcüstanı fəth etməkdir. Denikin nümayəndəsi bizimlə müzakirə etdiyi zaman aşkar dedi ki, Denikin idareyi-muxtariyyə (samoupravleniya) verəcəkdir. *(Mikeladze yerindən: “Onu görə bilməzlər!”)* Ola bilər çox adamlar, şübhəsiz ki, düşmənlərimiz belə fikir edirlər ki, Qafqaziya xırda millətlərinin Rusiya ilə müsadiməsinə

[toqquşmasına] imkan verməyi biz vücuda gətirmişik. Lakin bu sırf yalandır. Yenə təkrar edirəm ki, məsələ sərhəd məsələsi deyil, azad Gürcüstanın varlığı məsələsidir. Məsələ böylə olduğuna görə, təbii ki, bizim qoşunlarımız da bu nöqtəyə nəzərlə baxırlar. Mən zənn edirəm ki, Dağıstan Hökumətinin yıxılmasına baxmayaraq, Dağıstanın azad dağları Denikin ağalığına razı olmayıb, vaxtı gəldiyi halda azad dağıstanlılar Denikin qara irticası ilə mübarizədə bizimlə bərabər olacaqlardır. *(Alqışlar)* Siz, qoşumuz Azərbaycan hökumətinin özü üçün intixab etdiyi [seçdiyi] yol haqqında hökumətimizin verdiyi bəyanatı eşitdiniz. *(Nodiya yerindən: “Siz Ermənistan barəsində söyləyiniz!”)* Mən bunu deməliyəm ki, Azərbaycanla Gürcüstanın keçirdiyi şəraitə görə, Azərbaycan Parlamanı ilə Hökumətinin qəbul etdiyi qərar təbiidir. Azərbaycan Hökuməti öz sərhədini mühafizə etməkdən ötrü lazımı tədbirlər görmüşdür. İçəri vahidliyimizi xələdar etmək [pozmaq] üçün cürbəcür yalan şayiələr burax[ılı]mışdır. Lakin mən hökumət tərəfindən deyirəm ki, sərhədlərimizi müdafiə etmək üçün lazımı tədbirlər görülmüşdür. Mən ümidvaram ki, azadliyimizi və istiqlalımızı müdafiə etməyə dəvət olunan əsgərlərimiz öz vəzifələrini namuskarənə bir surətdə ifa edərək. Bu şərait üzrə bizə lazım gəlir ki, öz azadlıklarını və istiqlallılıqlarını müdafiə etməkdə bizim nöqtəyə-nəzərdə olan qonşularımızla bərabər hərəkət edək.

Biz inanırıq ki, inqilab mübarizəsi ilə ruhlanmış əsgərlərimiz müstəqil və azad Gürcüstanın sərhədlərini mühafizə edər-

lər və bu bir ilin müddətində gürcü millətinin istiqlalıya layiq olduğunu isbat edən əsgərlərimiz bizim sərhədimizi keçmək istəyən və bizim azadliyimizə əl uzadan irtica nümayəndələrinin hücumunu dəf edərək. *(Alqışlar)*

Bir neçə başqa nətiqlərdən sonra sosial-demokrat fraksiyası tərəfindən idxal edilmiş bu aşağıdakı qətnamə müttəhidülqövl [yekdilliklə] qəbul olunur:

“Denikin ordusunun hücumu haqqında hökumətin verdiyi bəyanatı dinləyərək, Məclisi-Müəssisan ümuma elan edir ki, bu hücum əski Rusiya imperialistlərinin arzusudur ki, bununla xırda millətləri və demokratiyanı məhv etmək istəyirlər. Məclisi-Müəssisan ümidvardır ki, bizim qəhrəman ordu və qvardiya düşməni qarşılayıb var qüvvəsi ilə Gürcüstan Cümhuriyyətinin tamamiyyətini [bütövlüyünü] və namusunu mühafizə edəcəkdir. Məclisi-Müəssisan əhalini, bütün demokratiyanı hökumət ətrafına cəm olmağa, əsgərliyə gəlməklə, maddi-mənəvi müavinət etməklə ordunu qüvvətləndirməyə dəvət edir. Məclisi-Müəssisan möhkəm bir surətdə inanır ki, Zaqafqaziya cümhuriyyətləri və onların demokratiyası ümumi təhlükə qarşısında düşmənlə müttəhid [birgə] və bərabər mübarizə etməyin lazım olduğunu düşünür.

Məclisi-Müəssisan ümidvardır ki, Yevropa hökumətləri, ən əvvəlcə fəhlə demokratiyası bizim millətin müdafiəsi üçün öz səslərini ucaldarlar. Məclisi-Müəssisan Paris Sülh Konfransına və Yevropa dövlətlərinə müraciətən xırda millətləri məhv etməyə döndərilmiş olan Denikin və onun silahı əleyhinə protesto edir.”

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ MÜSƏLMANLARIN HALI

- 1 -

Erməni paytaxtı İrəvan şəhərindən gəlmiş ziyalı bir zat vasitəsi ilə ora müsəlmanlarının halına dair aldığımız məlumat:

Sövqi-tale ilə erməni cümhuriyyəti daxilində qalmış müsəlmanların halı olduqca faciəli bir haldır.

İrəvanın ən gözəl və böyük bağları, evləri əksəriyyətlə müsəlmanlara məxsus idi. Bahardan başlamış payızın son ayına qədər İrəvan şəhərini yaşıl qanadları altında sayələndirən [kölgələndirən] ağacların, bağçaların ən çoxu müsəlmanların malı idi. Qafqazın bir çox yerlərində ad qazanmış İrəvan məhsulətı meyvələrin 4-də 3 payı müsəlmanların yetirməsi idi.

İrəvan müsəlmanları bu son illər zərfində ticarətcə də çox böyük tərəqqilər etmişdilər. Rusiyanın, İranın, Osmanlının, Germaniyanın ticarət mərkəzləri ilə əlaqəyə girişmişdilər. İçlərindən bir neçə “tarqovı dom – ticarət evi” sahibləri və bir neçə kəsbkar [qazanan] milyonerlər zühura gətirmişdilər. Çoxdan bəri özlərini Qafqazın tacirləri adlandıran ermənilərlə İrəvan şəhərində müsəlmanlar böyük rəqabətə başlamışdılar. Müsəlmanlar dəxi hər növ mallara aid mütəəddid [çoxsaylı] mağazalara malik olmuşdular.

Ticarət meydanı İrəvanda yavaş-yavaş müsəlmanların ixtiyarına keçməkdə idi. Əkinçilikdə, bağçılıqda, dabbağlıqda, arıçılıqda, maldarlıqda dəxi ən böyük mövqə müsəlmanlarınkı idi.

İrəvan müsəlmanları ticarətə baxdıqları kimi, maarifə dəxi xoş nəzərlə baxmaqda idilər. Yaxın zamanlardan bəri bir çox oxumuş qızlar, ali məktəblər görmüş, darülfünun [universitet] qurtarmış oğlanlar yetirmişdilər.

* * *

1918 sənəsi türklər İrəvana yaxınlaşdıqları zaman yanlış bir politikamı yaxud bir sui-təfəhhüm [yanlış anlaşılma] nəticəsimi olaraq İrəvan müsəlmanları İrəvan şəhərində fəvqdə məzkur [yuxarıda deyilən] bağlarını, mağazalarını, evlərini, bağçalarını, əkinlərini buraxıb çıxdılar, canlarını götürüb ətrafa dağıldılar. Şəhərdən çıxan müsəlmanların yerlərinə Osmanlıdan qaçan ermənilər gəlib doldular, müsəlmanların mamələklərini [var-yoxlarını] yiyələnib oturdular.

Osmanlılar Qafqaziyadan çəkildikləri zaman yaxında olan irəvanlılar yerlərinə qayıtmaq istədilər. Fəqət İrəvanda təşəkkül etmiş erməni cümhuriyyəti tərəfindən böyük müşkülata düşər oldular. İrəvana evlərinə qayıtmaq istəyən müsəlmanlar vəsiqə almaq üçün olmazın əziyyətlər çəkildilər. Ermənilərə təslim olduqdan sonra İrəvana qayıtmaqda olan müsəlman ailələrini qafilələrlə İrəvan yaxınlığında erməni dəstələri soyub var-yoxlarını aldılar. Ondan sonra yolçu halında ağlar gözlə, əlləri boş İrəvana buraxdılar. Böylə hal ilə İrəvana daxil olan zavallı müsəlmanlar evlərində, mülklərində çıxarılmaları müşkül başqalarını, yəni kənardan gəlmə erməniləri gördülər. Səslərini, şikayətlərini kimsə dinləmədi. Ali imarətlər, bağlar, bağçalar sahibi olan bu müsəlmanlar naçar qalaraq qış zamanından başlamış indiyədək ai-

lələri ilə məscidlərdə yatmağa məcbur oldular. Böyləliklə hər məscid evlərindən ayrılmış o tərəf müsəlmanlarının bir yatacaq məhəlləsi oldu.

Sərvətləri talanmış, malları əllərindən alınmış bir çox möhtərəm, iffətli müsəlman ailələri soyuqlar, aclıqlar, çılpaqlıqlarla gün keçirərək azarladılar, ac qaldılar, öldülər. İrəvan müsəlmanlarının bu halı həmin iyun ayı olduğu halda yə-nə davam etməkdədir.

İrəvanda müsəlman mağazaları olan bazar başdan-başa yandırılmış, malları talanmışdır. Bazardan ancaq bəzi yerlərdə nümunələr qalmışdır. İndi İrəvanda müsəlman bazarı böyük bir xarabalıqdan ibarətdir. Salamət qalan müsəlman mağazalarından bəzilərinin ermənilər indi də qapı və ağaclarını söküb aparmaqdadırlar. Əvvəllərdə müsəlman tərəflərinə qədəm basmayan ermənilər, indi müsəlman məhəllələrinin hər tərəfində, müsəlman evlərində kamali-qürur və istirahətlə oturmaqdadırlar.

İrəvanda ermənilər oturduqları müsəlman evlərinin özlərindən artıq qalan otaqlarının qapı-pəncərələrini, dam-ağacalarını söküb yandırmaqda, ya satmaqdadırlar. İrəvanda müsəlman məhəllələrində böyləcə xaraba halına salınmış yüzlərcə müsəlman evləri vardır. Ermənilər oturduqları müsəlman evlərinin bağçalarındakı gözəl meyvə ağaclarını kəsib yandırdıqları kimi, bağçaları zinətləndirən gülləri, çiçəkləri də biçib tələf etmişlərdir. Müsəlman bağlarının İrəvanda bir çoxlarının meyvə ağaclarını, üzümlüklərini ermənilər kəsib məhv etmişlərdir.

İrəvanda ermənilər vasitəsilə bu kimi hallar ilə məhv və tələf edilmiş müsəl-

man bağçalarını, evlərini, mağazalarını, bağlarını icab edərsə ad-ad yazmaq, göstərmək mümkündür.

İrəvanda bir müsəlmanın əyninə təzə paltar geyməsi xətdir. Çünki lap müsəlman məhəllələrinin içində, qapısının qabağında ermənilər soyundurub alırlar. Bu hal İrəvanda gecə-gündüz hər vaxt müsəlmanların başına gələn hallardandır.

İrəvanda ermənilər bir müsəlmanın cibində neçə min manat pul olduğunu anladılar, həman yaxalayıb pulu istəyirlər. Vermədiyi halda öldürürlər. Arasıra qalmış müsəlman dükançılarının yanına ermənilər gedib keyifləri istədiyi qədər pul istəyirlər. Vermədimi, həman dükanıdaca zavallı müsəlmanı vurub öldürürlər. Bu hallar gündüz hər kəsin gözünün qabağında vəqə olmaqdadır. Müsəlmanlar indi qorxularından ağız açmayırlar və şikayətlərinə də baxan yox.

İrəvanda bir müsəlmanın evində ev əşyasının çox olduğunu erməni qoçaqları duyduqları, gecə ikən əli mauzerli ermənilər zavallının evinə hücum edib bütün var-yoxunu evindən götürüb aparırlar. Ailəsini idarə edə biləcək zavallı müsəlmanı böyləcə naçar və yolçu halına salırlar. Müsəlmanlar İrəvanda gündüzün belə şəhərdən vəğzala yalqız gedə bilməzlər. Çünki dərhal ermənilər tərəfindən soyulub, yaxud öldürülürlər. Axşamlar qaranlıq düşməmiş hər müsəlman evinə çəkilib qorxular içində evini və ailəsini mühafizə etməlidir. Bu halların kaffəsi [hamısı] erməni cümhuriyyətinin paytaxtı İrəvanda indi də davam etməkdədir.

FELYETON
NƏŞRİYYATIMIZIN ƏSBABİ-TƏRƏQQİ
VƏ TƏDƏNNİSİ

- 5 -

Ərəblər tərəqqiyyati-elmiyyə və təkamüləti-fənniyyələrinin dövrü-etilasında [elmi tərəqqi və texniki təkamüllərinin yüksəliş dövründə] dünya üzərindəki millətlərin ən güzidə asarını [ən say-seçmə əsərlərini] kəndi dillərinə çevirmişlərdir. Riyaziyyat, elmi-heyət [astronomiya] və sair ülumə [elmlərə] dair kitablar tərcümə etdirdikləri kimi, yunanilərdə bulunan Nikomaks Cərəsinin “Kitabül-musiqi əl-kəbir”, Oklidusun “Kitabül-musiqi”, Fisaqorsun bir taqım məbahis və mütaliatını [mövzularını və fikirlərini], İstaksın “Kitabür-rimus” və “Kitabül-iqa”, Murtun “Kitabül-alatül-məsunə” namlarındaki musiqi kitablarını tərcümə etmişlərdir. Eyni zamanda iranlıların dəxi adab, əxbar [rəvayətlər], siyər [tərcümeyihal] və əşərə [şeyrə] və elmi-nücuma [astrologiyaya] mütəəlliq [dair] bir çox əsərlərini Nobəxt ailəsinə mənsub üləmə ilə Əli bin Ziyad Təməmi, Cəblə bin Salim və Abdulla bin əl-Müqəffe tərəfindən tərcümə edilmişdir.

Bu gün o tərcümələrdən “Rüstəm və İsfəndiyar”, “Bəhram Şus”, “Xudaynamə fis-siyər”, “Ayinnamə”, “Kəlilə və Dimnə”, “Məzdək”, “Ət-tac fis-sirəti-Ənuşirəvan”, “Əl-adabül-kəbir”, “Əl-adabüs-səğir”, “Əl-adabül-yetimə”, “Həzar əfsanə”, “Şəhrizad ma Pərviz”, “Əlkar-naməci-Ənuşirəvan”, “Dara vəs-sənəmüz-zəhəb”, “Bəhram və Nərsi”, “Həzar dastan – Min bir gecə”, “Siyəri-mülükül-fürs” və Firdovsi

kitabları mövcuddur. Tarix, ədəbiyyat və dəyanətə [dinə] dair xeyli əski fürs [İran] kitabları tərcümə etmişlərdir.

Hind lisanından tibb, nücum, riyaziyyat, hesab, müsəmərat [söhbət; mübahisə] və tarix kitabları Mүнəkkih, Bazikr, Klirkil, Səndbaz və sairə kimi hind məşəhiri-ətibbası [məşhur təbibləri] tərəfindən tərcümə edildiyi kimi, xüləfəyi-Abbasiyyə məsarifi [Abbasi xəlifələrinin xərci] ilə Hind əazimi-üləmasından [ən böyük alimlərindən] Kinkə əl-Hindinin dəxi “Kitabün-nümuzar fil-əmmar”, “Kitabül-əsrar əl-məvalid”, “Kitabül-kıranat əl-kəbir”, “Kitabül-kıranat əs-səğir” və “Künnaş” qəbilindən olan “Kitab fit-tibb”, “Kitab fit-tövham”, “Kitab fil-əhdasi-ələm vəddövri-fil-Quran” kimi mühüm əsərləri ərəb arasında intişar tapmışdır [yayılmışdır]. Hakəza [eləcə də] hind üləmə və ətibbasından [alim və təbiblərindən] Səncəhl, Bakəhr və Saleh bin Bəhlənin asarı, Şanaqın zəhərlər haqqındaki “Kitabüs-səmmum”u, hind hükəmasından Codərin “Kitabül-məvalid”i, bunlardan məədə [başqa] tibbə dair daha on kitab hind lisanından ərəbcəyə tərcümə edilmişdir.

Hindcədən ədəbiyyat, tarix, məntiq və müsəmərata dair daha on dörd kitab tərcümə olunmuşdur ki, isimlərini zikrə lüzum görmədik. Musiqiyə dair səmarül-hikmə [hikmətin səmələri] mənasına olan “Bəyafər” kitabı dəxi ərəb lisanına çıxarılmışdır ki, başabaş nəğmələrin tərtibi və havaların üsulundan bəhs edir. Nəbti lisanından dəyanət və əski kəldanilərin tarixlərinə aid bir çox kitablar tərcümə edildikdən əlavə, sair ülumə mütəəlliq [digər elmlərə dair] daha on beş kitab İbni-Vəşşiyə tərəfindən tərcümə

olunmuşdur. Tərcümə olunan bu kitabların ən mühümü ziraət və fəllahət [əkinçilik və kənd təsərrüfatı] haqqında yazılmış “Kitabül-fəllahül-nəbtiyyə”dir.

Bu surətlə ərəblər bir çox ülumi-fəlsəfiyyə, tarixiyyə və qanuniyyəni [fəlsəfə, tarix və qanun elmlərini] latıncadan aldıkları kimi, kimyayi-qədim və sair ülumə da misirilərdən almışlardır. Bu hala nəzərən demək olar ki, islamlar o zamanın sair mədəni millətlərinə məruf olan [bilinən] elm və fəlsəfə, tibb və nücum, riyaziyyat və ədəbiyyatın ən böyük qismini kəndi dillərinə tərcümə etmişlərdir. Bu nəqliyyatın qismi-əzəmi yunan, fars və hindcədən vüqu bulmuşsa da, zamanlarında məruf olan dillərdən kitab tərcümə etməmiş buraxmamışlar. Hər millətdən o millətin haiz [malik] olduğu ülum və maarifin ən gözəlini almışlardır. Məsələn, fəlsəfə, tibb, həndəsə, musiqi, məntiq, nücum elmlərində yunanilərin; nücum, siyər, ədəbiyyat, hikmət, tarix və musiqidə iranlıların, fəllahət və ziraət, təcim [ulduz falı], sehr və tilsimatda nəbtilər ilə kəldanilərin, kimya və təşrihdə [anatomiyada] isə əski misirilərin asari-elmiyyəsidən [elmi əsərlərindən] istifadə etmişlər. Bu vəchlə, assuri və babililərlə, misirilərlə, iranilərlə, hindlilərlə və yunanlıların ülum və maarifinin ən mühümləri üçün varisi-bilistehqaq kəsilmişlərdir [haqlı varis olmuşlar].

Ərəblər yalnız nəql və tərcümə ilə iktifa [kifayət] etməmişlər. Böyük-böyük kəşfiyyat və tərəqqiyyatda bulunaraq xariqələr vücuda gətirmişlər. Nəhv [sintaks], ədəbiyyat, bəlağəti-inşa [aydın və gözəl yazma], təhriri-mürasilat [məktub yazma], elmi-tarix, elmi-kəlam, qəzavət [dini mü-

haribələr] kitabları və hər sinifə məxsus tərcümeyi-hal kitabları, coğrafiya və təqvim-i-büdanlar [ölkələrin təqvimləri] tərtib və təhrir eyləmişlərdir [yazmışlar].

İlan-qurbağa şəkilinə bənzəyən xəttikufidən başqa düzgün bir yazıya malik olmayan ərəblər yazı islahatında öylə fəaliyyət və müvəffəqiyyət göstərmişlər ki, Məmunun zamanında 20 qələm [növlər] yazı və bu gün rəsmi müamilatda istemal olunan [rəsmi işlərdə istifadə edilən] “xəttinəsxini” icad etmişlərdir.

Corci Zeydan “Ət-təməddün ət-tarixi-islami”sində bu xüsusata aid bir çox fəqərələr [hadisələr] qeyd etdikdən sonra kəndisini təqdirdən alammayaraq deyir ki: ərəblər bir qismi-əsr zərfində [əsrin bir hissəsi ərzində] zikri keçən əqvamın [xalqların] ülum və maarifindən kəndi lisanlarına o qədər çox asar tərcümə etməyə müvəffəq olmuşlar ki, romalılar o asarın bir qismini belə bir qaç əsr zərfində nəql və tərcüməyə müqtədir olammamışlardır.

İştə, islamlar o heyrətəfza [heyretəsalan] mədəniyyətlərinin əksər xüsusatında böylə xariqələr göstərmişlərdir. Böylə ki, Məmunun zamanında tərcümə və nəql etdiyi əsərə əsərin ağırlığına altın alan hükəmə, üləmə, sonra kəndiləri nəşr etməyə tutulmuşlar. Xüləfa və ümərə [xəlifələr və əmirilər] namına kitab təlif edib ənam alanlar daha onların ehşanından müstəğni olmuşlar [onların ehşanına ehtiyacları qalmamışdır]. Hətta xəlifə tərəfindən kitab xüsusunda göndərilən hədiyyələri rədd etmişlərdir. Artıq tərcümə və nəql mövquf olmuş [dayanmış], müəlliflər meydana çıxmışdır. O cümlədən, ümum alimin təqdirinə məzhər [nail] olub “fey-

lesofül-ərəb” nami-məxfərətini [şanlı adını] alan şərq feylesoflarından Yaqub bin İshaq bin əs-Səbah əl-Kindi qayət müq-tədir mütərcim olmuşsa da, ismi mütərcimlərdə arasında görülməmişdir. Zira müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] tərcüməni parə qazanmaq üçün sənət etməmişdir və tibb, fəlsəfə, hesab, məntiq, musiqi, hən-dəsə, təbəyeyi-ədəd [ədədlərin xüsusiyyətləri] və elmi-nücumda fəvqəladə iqtidar və məharət sahibi olmuşdur. Ərəstunun təlifinə müqabil [Aristotelin əsərləri səviyyəsində] bir çox asar vücuda gətirmişdir.

“Föhrüst”ün yazdığına görə, feylesof-müşarünileyhin [adı çəkilən filosofun] müxtəlif bəhslərə dair yazdığı kitablar bunlardır:

Fəlsəfəyə dair 22, təbiyyata dair 23, hesaba dair 11, kürəviyyata [kürələrə] dair 8, nücumda dair 19, məntiqə dair 9, hən-dəsəyə dair 23, musiqiyə dair 7, fə-ləkiyyata [astronomiyaya] dair 16, ehkama dair 10, tibbə dair 22, nəfsə dair 5, cədalə [məntiqi mübahisələrə] dair 17, əbada [məsafələrə] dair 8, siyasətə dair 12, təqəddümətül-mərifəyə [maarifin inkişafına] dair 5, ehdasə [yaratmağa, yeni bir şey meydana qoymağa] dair 14; cəmi 231 kitab yazmışdır. Yuxarıda zikr olunan elmlərdə həkimi-müşarünileyhin [adı çəkilən alimin] iqtidar və məharəti-tamməsi var idi.

Kindidən sonra, türk məşahiri-hükəmasından [məşhur türk alimlərindən] Əbunəsr Fərabi yetişmişdir. Müşarünileyh Türkiyənin Fərab şəhərində doğulub Şamda yetişmiş və orada tədrisi-ülumla [elmləri öyrənməklə] vaxt keçirmişdir. Qayət kamil bir həkim idi. Kindinin təhsil etdiyi

ülum və maarifi tamamilə bildiyindən məada [əlavə], bir çox ülumda, bilxassə məntiqdə ona faiq [ondan üstün] idi.

Məntiq qəvaidini qayət vazeh [açıq] bir üsula çıxarmışdır. Hələ Fərab “Ehsail-ülum vət-tərif bil-qəraziha” və “Əs-siyasətül-mədəniyyə” kitabları kimi bəzi asar yazmışdır ki, ondan iləri heç bir alim o yolda kitab yazmamışdır. Məzkur [deyilən] kitabların biri qamusü-ülum və maarif (ensiklopediya) şəklində yazılmışdır. Bundan qədim bu tərzdə yazılmış kitab yoxdur. İkincisi mədəniyyəti-hazirənin ixtiraatından ədd edilməkdə olan [müasir mədəniyyətin ixtiralarından sayılan] “iqtisadi-siyasi”yə dairdir.

Müşarünileyh musiqi elmində dəxi xariqülədə bir iqtidara malik idi. Bu günə qədər davam edən gələcək qanun aləti dəxi müşarünileyh tərəfindən ixtira edilmişdir. Avropalılarca “Alfarabius” denilən Əbunəsr Fərab dülül-dürlü elmlərə dair yüz iyirmiyə baliğ [çatan] asar yazmışdır.

Hakəza [eləcə də] üləmayi-islamiyyə [islam alimləri] arasında fəlsəfəsi ilə təməyyüz edən [seçilən] İbn Sina dəxi məruf [tanınmış] türk filosoflarından. Bunun da bir o qədər asarı vardır. Kəndisi alim, həkim və filosof olduğu kimi, misilsiz ədib və şair olmuşdur.

Bunları mütəəqibən [bunların ardınca], əkabiri-füqəhadan [şəriət hüququ olan fiqh elminin ən böyük alimlərindən] Əbu Hamid Qəzzali, məşahiri-üləma və şüeradan Şərif Mürtəza, məşahiri-üləma və üdəbadan Zəməşşəri, məşahiri-mütəkəllimindən [kəlam elminin məşhur alimlərindən] Əbubəkr Bakillani və sairə kimi böyük alimlər və həkimlər yetişib bu yolda şöhrət qazanmışlardır.

Əndəlüsdə yetişən islam hükəması isə məharət və şöhrətə fəvqəladə olduğundan, tərifə hacət yoxdur. İbnüs-Saığ Əbubəkir bin Baccə, İbn Rüşd, İbn Hud və İbn Tüfeyl və sairə kimi böyük islam filosoflarının asarı qərbin tənvirinə [aydınlanmasına] səbəb olmuşdur.* İbn Baccə ilə İbn Rüşd tərəfindən yazılan müfəssəl və mükəmməl asar avropalılardan əvəli-intibahlarına [intibahlarının başlanğıcına] parlaq bir əsas təşkil etmişdir.** İslamlar təlifətdə [əsər yazmaqda] göstərdikləri fəaliyyət və ciddiyətdən dolayı ibtida [əvvəla] siyəri-nəbəvi [Peyğəmbərin həyatı], qəzalara [dini müharibələrə] aid əsərlər və təbəqatüş-şüərə [şairlərin bioqrafiyaları], təbəqatül-ətibba [həkimlərin bioqrafiyaları], təbəqatül-üdəba [ədilələrin bioqrafiyaları] kimi hər sinifə məxsus kitablar yazaraq, nəhayət, hicrətin ikinci əsri əvaxirində [axırlarında] ümumi tarixlər vücuda gətirmişlər. İlk əvvəla islamda tarixi-ümumi yazan Yəqubi namı ilə məruf olan İbn Vazeh olmuşdur. Yazdığı tarix iki cildə ibarət idi. Ondan sonra İbn Cərir Təbəri, Fərqaninin “Zeyl”i, Məsudin “Mürucüz-zəhəb”i və “Əxbarüz-zaman”ı, Həməzə İsfahaninin “Tarixi-sini mü-lükül-ərz”i meydana çıxmışdır.

Bunlardan sonra müvərrixlər [tarixçilər] halı [indiki zamanı] və mazini [keçmiş] eyicə tədqiq və tətəbböata [araşdırmağa] girişərək, vüqatın yek-digərinə qərib [hadisələrin bir-birinə yaxın, oxşar] olduğunu təyin edib fəsilərə ayırmışlardır və böyük, olduqca müfəssəl tarixlər qələmə

* Fransız Lebonun “Ərəblərin mədəniyyəti” kitabı.

** İngilis Liyen Polun “Düvəli-islamiyyə”si.

almışlardır. Bu tarixlərin ən böyüyü və ən müfəssəli və qayət tədqiq və təhqiqlə yazılanı [İzzəddin] İbnül-Əsirin “Kitabül-kamil”idir. Əbül-Fədalar, İbnül-Vərdilər dəxi vase [geniş] məlumatla meydan-intişara [əsər nəşr etmə meydanına] qonulmuşlardır. Bu parlaq dövrdə “Vəfayətül-əyan” və “Əl-vafi fil-vəfayət” və “Fəvat əl-vəfayət” və sairə kimi böyük təracimi-əhval [bioqrafiya] kitabları təlif edildiyi kimi, 80 cildlərdən ibarət olan İbn Əsakirin “Tarixi-Dəməşq”i, Xətib Bağdadinin “Tarixi-Bağdad”ı isə gərək təracimi-əhval çoxluğu və gərək məmləkətlərin tarixi və tarixi vüquati cəhətindən ümumi tarixlər sırasında mümtaz [seçilmiş] yer işğal edirlər. Bilxassə, müvərrixi-şəhir [məşhur tarixçi] İbn Xəldun tarixinin üslub və tərzinin gözəlliyindən əlavə, başlanğıcından yunan və Romanın qədim üləması tərəfindən belə misli yazılmamış bir müqəddimeyi-fəlsəfiyyə, yəni hikməti-tarixiyyəyə dair uzun bir müqəddimə yazılmışdır ki, Avropanın müvərrixlər[i] üçün mövzu mə-qamını ehraz etmişdir [əldə etmişdir].***

Bu tarixlər və qamuslar dülül-dürlü tərtibat üzrə yazılmışlar. Bəzi hökmdar isimləri, bəzisi sənə [il] tərtibi, sonkilər isə hürufi-heca [əlifba sırası] üzrə tərtib və təhrir edilmişlərdir. Fon Krimin “Şərq mədəniyyəti”nə baxılırsa, dünyada ilk dəfə qamusü-ülum, maarif və tarixi-ümumi [elm, maarif və ümumi tarix ensiklopediyasını] gözəl və sadə üslub ilə yazan ərəblərdir. 6-cı və 7-ci əsri-hicridə vüqu bulan “Səlib müharibəsi” əsnasında avropalılar Şərq mədəniyyətini görüb hey-

*** “Kəşfüz-zünun”.

rət etmişlər və əllərinə keçən asarı aparıb ölkələrində tərcümə və nəşr etmişlər. Bütün mədəni millətlər qamus və tarixi-ümumi yazmağı ərəblərdən öyrənmişlərdir. “Kəşfüz-zünun”un və Təhanəvinin “Kəşşafi-istilahatül-fünun”unun yazdığına görə, ərəblər az zamanda tarixi asar yazmaqda o qədər irəliləmişlər ki, müharibət, fütuhata dair məqazi [müharibələrə və fəthlərə dair savaş kitabları], təbəqat, siyər və əxbar kitablarından məəda [ələvə], min üç yüzdən ziyadə müfəs-səl tarixi-ümumi meydana çıxarmışlar. Əgər məmaliki-islamiyyədə əleyhdarlıq və itxalat atəşləri yandıqı əsnada tarixi asar zayə olmasaydı, qətiyyəni ümumi tarixlər 10 mindən ziyadə görüldü.

Təbii, “Azərbaycan”ın keçən və bu sayında yazılan kitabların adlarını oxuyanlar maraq edəcək və acizlərini [bu aciz bəndəni] də dodaqaltı əzkarla [zikirlə, adını çəkməklə] yad edəcəklər. Lakin o kitabların nə kimi möhtəviyyəti haiz [daxilində nə daşdığı] və nə qədər qiymətli asar olduqlarını bilmək üçün ərəblərin vələhfəza [heyratəmiz] xariqələrə bürünən tərəqqiyati-elmiyyə və təkamüləti-fənniyyətlərini nəzərə almalıdırlar. Bu sayədə yazdıqları əşar [şeyrlər] isə kütübi-səməvi [səməvi kitablar] ilə müqabilə edəcək dərəcədə fəsaht və bələğətə malikdir.

Ə. Müznib

BAKIDA MÜƏLLİMLƏR MƏİŞƏTİ

Vətənin tərəqqi və təalisi [ucalması] hər zaman vətəndə maarif intişarı [yayılması] ilədir.

Və müəllimlərin təmini-həyatı mədətən və mənən birinci şərti-təlimdir [təlimin birinci şərtidir]. Necə kim, başqa məmləkətlərdə müəllimlərə edilən ehtiram və təmini-maaş [dolanişığının təmin edilməsi] heç bir əsnafa [siniflərə] olmayır. Fəqət bizim sevgili vətənimizdə vətənin əhyası [canlanması, dirilməsi] xatirəsi üçün bunların təmini-maaşı kifayətə ifa olunmayıdır. Deməli, hər ayda və həftələrdəki ruznamələrdə [qəzetlərdə] biçarə müəllimlərin hər yerdən sınıq məişətləri təzyiqi sədəsə qarələrə [oxuculara] məxfi deyil.

Keçəlim Bakı müəllim və müəllimələrin halına və onların aldıqları məvəcinin ədəmi-kifayəsinə [kafi olmamasına]. Əvvəla, Bakıda müəllimlər indiyə kimi nə qədər üsrətlər [çətinliklər] çəkmişlərsə, hökumət məktəblərində olan müəllimlərin maaşı bələdiyyə müəllimlərinə bir növ əlavə olmuşdur, əgərçi onların da aldıqları kənd müəllimlərinə nisbətən kafi deyil dərəcəsinədir. Zira ki, şəhərin həyatı-maddiyyə və mənəviyyəsi məlum və kəndlərin də aşkardır. Amma Bakı bələdiyyə müəllimlərinə gəldikdə, nəhayət azdır. Zira ki, hər müəllim bir ayda 1070 manat məvəcin almaqla və əlavə hər təşkilata bir qədər faizət ixracı hesabı ilə biçarələrə 1000 manatdan ona azca ziyadə qalır tutalım. Bu zavallı müəllimlər ailə və külfət sahibi olduqda, bu 1000 manatı hanki məxaricə xərc etsinlər? Və əlavə, Bakıda otaqlar kirayəsi məlum. Əqəllən [ən az] 300-ü otaq və ailə sahibi olduqda 700-ü arpa çörəyinə sərf ola. Pəs bu zavallı müəllimlərin balalarına ağı çörək, süd və düyü xörəyi, qənd və çay və libas lazım deyilmi əcəba? Mən özüm

bir nəfər müəllim qardaşa qonşu olduğundan, o ailə sahibi olmağın və məvəcinin ədəmi-kifayətin[i] və balalarının da yavan çörəyə möhtac olduqların[i] görürəm.

Xülasə, deyə bilərəm o müəllimlər ki, bu sənəni vətənə xidmət etmişlər, onlar birinci dərəcədə vətən xadimliyinə məhsudurlar [hesab olunurlar].

Və o müəllimlər ki, vətənin bu ağır sənəsində maarif yurdunun balalarını başlı-başına buraxıb hərə bir başqa şügl [iş] dalısınca gediblər, bunlar bir növü vətəndost olmamışlardır. Hər halda əl-saat [hal-hazırda, indi] vətənin hər yerində müəllimlik vəzifəsin[i] ifa etmiş müəllimlərə gərək layiqincə ikram və kifayətə ənam olunsun, vəilla [yoxsa] gələcək sentyabrda bir nəfər müəllim tapılmaz və məktəblər qapanar, vətən maarifsiz və balalar sərgərdan qalarlar...

M. Hüseyin Nəsir Axundzadə

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqında

Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalılarının İttifaqı Məsəlman Müəllimləri İttifaqı İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, Bakıda səhiyyə kursları güşad ediləcəyindən [açılacağından] dolay kurslara davam etmək istəyən müəllim və müəllimə əfəndilər özlərini həman kurslara yazdırsınlar. Müəllimlər İttifaqı İdarəsi yazılmaq istəyən və bu vaxtadək yazılmış müəllimin əfəndilərdən bu gün saat 5-də 9-cu İbtidai məktəbinə təşrif gətirmələrini rica edir.

Rəisi-vükəla və general Kori

Srağagün Rəisi-vükəla [Baş nazir] və Daxiliyyə naziri Nəsim bəy Yusifbəyli Qafqaziyədəki Müttəfiq qoşunları Baş komandanı general Korinin yanına gedib onunla əhvali-hazirə haqqında uzun-uzadıya müsahibədə bulunmuşdur. Cümə günü iyunun 6-da mümaileyh [adı çəkilən] general ilə Rəisi-vükəlanın ikinci dəfə olaraq müsahibəsi vəqə olacaqdır.

Amerika heyəti rəisi

Neçə gün bundan əqdəm [qabaq] Bakıya gəlmiş olan Amerika hərbi heyəti rəisi Rəisi-vükəla Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərini ziyarət edərək əhvali-hazirə haqqında müsahibədə bulunmuşdur. Mümaileyh rəis bu günlərdə Petrovska gedib, tezliklə yenə Bakıya övdət edəcəkdir [qayıdacaqdır].

Denikinın iştahası

Könüllü ordunun İngiltərə ərkani-hərb [qərargah] idarəsi nəzdindəki nümayəndəsi polkovnik Lazarev srağagün Denikindən bir teleqraf almışdır. Teleqramda deyilir ki, Denikin tərəfindən Könüllü ordu komandanı Dratsenkoya Azərbaycan əleyhinə heç bir əks hərəkətdə bulunmamağa əmr edilmişdir. Teleqramın axırında deyilir ki, Denikinın bir nəfər səl-datı Zaqatala xəttindən, Qızılburun mövqifindən [stansiyasından] bəriyə keçməyəcəkdir. Qızılburun Bakıdan üçüncü mövqifdir.

Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə

İyunun 2-də Mavərayi-Bəhri-Xəzərdən [Zakaspiyskdən] Bakıya varid olmuş [gəlmiş] səksən nəfər qaçqınlar tövqif

[həbs] edilib istintaq edildikdən sonra buraxılmışlardır. Qaçqınların dediyinə görə, Mərvdən bolşeviklər dəxi qaçmışlardır, çünki onların dediyindən, hücum edənlər bolşeviklər deyil, bəlkə quldur dəstəsidir. Petrovsk və Staro-Tereçni mövqifindən Zakaspi cəbhəsinə göndərilən Savitskinin qoşunu cüzi miqdarda – 200 nəfərdən ibarət olduğu üçün Aşqabad camaatına artıq dərəcədə sui-təsir [mənfi təsir] etmişdir. Onlar bu qoşunun lazımı dərəcə müavinətinə arxayın olmayırlar.

Güllə atılması əleyhinə

Bakı qalabəyisi [komendantı] tərəfindən küçələrdə nahaq güllə atılmasına imkan verməməkdən ötrü ciddi tədbirlər ittiqaz edilməsi [tədbirlər görülməsi] polis müdirlərinə əmr olunmuşdur. Güllə atılanlar həbs ediləcəkdir.

* Həman Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqı Müəllimlər İttifaqından yay tətilini çalışmaq istəyən müəllimin əfəndilərin Muğan Ərzaq Cəmiyyəti şöbəsinə yazdırılmalarını rica etmişdir. Müəllimlər İttifaqı idarəsi özlərini yazdırmaq istəyən müəllimə və müəllim əfəndilərdən bu gün saat 5-də həman 9-cu İbtidai məktəbə gəlmələrini rica edir.

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsinin 1 iyundakı iclasında bulvardakı kioskda musiqiyə icazə vermək haqqında verilmiş ərizi-hal isteməsindən [dinlənilməsindən] sonra icazə verilmişdir. Fəqət fəna musiqi çağırılarsa, Bələdiyyə İdarəsi öz icazəsini geri alaçaqdır.

* Valideyn Şuralarının Mərkəzi Komitəsi gənclər üçün elmi əyləncələr təşkilinə başlamışdır. Qət edilmişdir ki, ilk qədəm olaraq elmi kinamo [kino] işinə başlanılsın. Birinci olaraq bazar günü 8 iyun saat 11-də Realni məktəbində “Qafqaziya” coğrafiyaya dair şəkillər göstəriləcəkdir. Salon qiyməti 2 rublə, balkon bileti 1 rublədir. Biletlər hər gün 10-dan 1-dək, axşam saat 5-dən 7-dək Realni məktəbində satılmaqdadır.

* Daxiliyyə Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən məlum etmişdir ki, Məclisi-Məbusan Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon rublə borc verməyi qət etdiyindən dolayı, polis idarələri təmiri üçün istədiyi 300 min rubləni verə bilməyəcəkdir.

* Valideyn Şurasının Mərkəzi Komitəsi iyunun 7-si axşam saat 7-də İkinci Ünas [Qızlar] məktəbində iclas təyin etmişdir. Müzakirə ediləcək məsail [məsələlər] bunlardır:

- 1) Əyləncə haqqında məruzə;
- 2) Şura pullarının saxlanması haqqında;
- 3) Mütəəllimin [tələbələr] iclaslarına dair;
- 4) Dəstə ilə tədrisat haqqında;
- 5) Nəşriyyat komisionunun məruzəsi;
- 6) Üzüçülük məktəbi haqqında;
- 7) Çizmələr emalatxanası güşadı [açılması] haqqında.

İran və Azərbaycan

Neçə vaxt bundan əqdəm [qabaq]

Azərbaycan Cümhuriyyəti tərəfindən İrana göndərilmiş olan nümayəndələr heyəti əzasından [üzvlərindən] Bakıdakı İran konsulxanasının Mühakimat şöbəsi rəisi Mirzə Həbibulla xan dünən Tehrandan Bakıya övdət və müvəsilət etmişdir [qayıtmış və gəlib çatmışdır]. Mumaileyhin [adı çəkilən şəxs] dediyinə görə, İran Hökuməti tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyəti etiraf [qəbul] və təsdiq edilməklə bərabər, siyasi əlaqə və münasibət başlanmasına razılıq göstərmişdir. Binaəniləy [ona görə], heyətin əzalarından olan Hümayun Mirzə Qacar və İsmayıl xan Ziyadxani Tehran və Təbrizdə olaraq Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəliyinə qəbul edilmişdir. Bu barədə hər iki hökumətin arasında rəsmi surətdə əhdnamə əqd edilməsi [saziş imzalanması] gözlənilir.

Müsəlman Müəllimin [Müəllimlər] İttifaqı İdarəsində

Müsəlman Müəllimləri İttifaqı cümlə Bakıdan başqa yerə getmək istəyən müəllimin əfəndilərə elam edir [bildirir] ki, iki ayın məvacibini almaq üçün Müsəlman Müəllimləri İttifaqı idarəsinə təcili surətdə müraciət etməlidirlər. Zira məvacib Bakıdan gedənlərin hamısına deyil, 15 faizinə veriləcəkdir. İdarə 9-cu İbtidai məktəbindədir.

- Müsəlman Müəllimləri İttifaqı idarəsi elam edir ki, ümum müsəlman müəllimini üçün ərzaq alınmışdır. Bu gün və sabah səhər saat 10-dan 4-dək 9-cu İbtidai məktəbindən almaq mümkündür. Sonra gələnlərə ərzaq verilməyəcəkdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- "Aramazd" mədəni müsəlman fəhlələri “Müsavat” firqəsinə müraciətən məlum etmişlər ki, orucluq münasibətilə səhər və axşam yarım saat azandan əvvəl tənəffüs elan etmələrinə mümaniet [manecilik] göstərilər. Fəhlələr rica etmişlər ki, bu barədə lazımı binagüzarlıqda [təşəbbüsdə] bulunsun. “Müsavat” həman ərzi-halı Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] irsalən [göndərərək], tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- İlk qədəmdə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Ermənistandakı müsəlman qaçqınları üçün 10 min pud un göndəriləcəkdir. Un İrəvan şəhərində siyasi nümayəndəmiz Məhəmməd xan Təkinski ünvanına göndəriləcəkdir. Hal-hazırda məhəllərdən [yerlərdən] un alınmaqdadır.

ŞƏKİDƏN

İyirmi Səkkiz Mayıs Bayramı

Cənabi- vacibül-ətaya həzrətlərinə [qullarına çox nemətlər ehsan edən Allaha] ziyadə sənalar [mədhələr, təriflər] edəriz. Biz, əsarət altında yaşayan neçə yüz illərdən bəri bir millətə bu gün böylə əşrəf, böylə müəzzəm bir gün qismət imiş.

Şəki əhalisi bilafərqi-millət [millət fərqi olmadan] bu bayramı ziyadə bəşəşətli [sevincili] və tənənəli bir surətdə qarşıladı. Bayramdan iki gün müqəddəm [qabaq] Bələdiyyə İdarəsi Şəki şəhərində mövcud hökuməti və ya xüsusi idarələrə mək-

tub vasitəsilə xəbər verdilər ki, mayısın iyirmi səkkizinci yövümü [günü] azərbaycanlılar üçün böyük bir eyd [bayram] olduğundan, bu gün qulluqçulara tətillər verilərək, Şəki qalasının məscidinə ayinidua üçün cəmləşsənlər. Neçə gün müqəddəm Şəki əhalisi özünün böyük milli bir eydini qarşılamağa hazırlaşır. Küçələr təmizlənir, camaat azad Azərbaycan bayraqları hazırlayır, bağlarda güllər toplanır. Nə isə, mayısın 28-i olur, küçələr tamamən təmizlənib sulanmış, dükanlarda üç rəngdən – yaşıl, qırmızı, göy, üstündə ay-ulduz ilə bayraqlar asılıb, azad camaatı salamlayaraq eydlərini təbrik edirlər. Balkonlar xalılar, güllərlə bəzənib, camaatda milli bir duyğu, milli bir hiss oyanmış, hər birinin üzləri gülür, şəhərin halı, camaatın hərəkəti və hətta havanın gözəlliyi bu gün doğrudan əziz, möhtərəm bir gün, bir eyd olduğunu bildirir. Saat 11 radələrində camaat dəstə-dəstə qalaya doğru axışır. Məktəb çocuqları nizam altında, qabaq səfdə [cərgədə], üç rəngdə – yaşıl, qırmızı, göy, üstlərində “Yaşasın istiqlaliyyətimiz! Yaşasın Azərbaycan!” şüarları ilə bəzənmiş bayraqları yüksək qaldıraraq, milli nəğmələr oxuyaraq şəhərin hər bir tərəfindən qalaya doğru hərəkət edirlər. Minarələrdə oxunan səlalər səsi [dua səsləri] bir-birinə qarışmış. Saat 11 tamamda ruhanilərimiz həpsi, başda Nurməhəmməd əfəndi və axund Molla Fərəculla olaraq məsciddə hazır dururlar. Bir az keçmiş erməni camaatı öz ruhaniləri ilə gəlir. Şəhərimizdə olan mənəsb sahiblərindən Bələdiyyə İdarəsinin rəisi Azaq Mustafazadə, qəza qaimməqamı Əyyub bəy Rəfibəyov, Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] idarəsi rəisi yüzbaşı Əhməd bəy Yusifbəyov, Nuxu Ümu-

ri-xeyriyyə [Sosial təminat] dairə müfəttişi Harun bəy Sultanov və qeyriləri mövcud idilər. Camaat dalı kəsilməzin qalaya gəlməkdə idi. Qalanın böyük həyəti xalq ilə məmlu [dolu] idi. Qabaq səfdə məktəb çocuqları, dalda əsgər və ondan dalı camaat, olunacaq duaya, söylənəcək nitqlərə müntəzir idi. Saat 12-nin yarısında qazı Nurməhəmməd əfəndi atəşin bir nitq irad edərək, Qurani-kərimdən bir ayə oxuyaraq bu bayramın böyük bir eyd olduğunu və bunun üçün Cənabi-Haqqa ziyadə şükürlər yetirməyi camaata söyləyərək, bu gün ilə ümum azərbaycanlıların eydlərini təbrik edib “Yaşasın istiqlaliyyətimiz! Yaşasın Azərbaycan Hökuməti!” deyib bağirdilər. Qala həyəti “Yaşasın Azərbaycan!” sədasından titrəyir, qulaqlar tutulurdu. Sonra xütbə oxuyub, dua etdilər. Sonra erməni ruhaniləri tərəfindən dua olundu. Duadan son[ra] məscidin həyətinə əsgərlər rəsmi-keçiddən ötrü qalanın yuxarı tərəfindəki meydana çəkildilər. Rəsmi-keçidi Əxzi-əsgər naçalniki [rəisi] qəbul edərək əsgərlərin bugünkü bayramlarını təbrik edirlər. Sonra Bələdiyyə rəisi Azaq əfəndi əsgərlərə tərəf yönələrək buyurdular:

“Ey zəhmətkeş əsgərlər! Azərbaycan Hökuməti bu gün bu bayramı sizin iti süngülərinizin, kəskin qılınclarınızın, vətən üçün fədayi-can edəcəyinizin ümidinə eyləyir. Biz camaat sizlə iftixar edirik. Din, vətən və millət yolunda sizlə həmişə bahəm bizi görəcəksiniz. Oğullarım, bayramınızı mübarəklə deyirəm: Yaşasın ustadlarımız! Yaşasın cavan əsgərlərimiz! Var olsun Azərbaycanımız!”

Bundan sonra, axund Molla Fərəculla və keşiş Ter-Saak əsgərləri təbrik etdilər. Sonra əsgərlər qışlaya [kazarmaya] çə-

kildilər. Camaat əsgərlərdən ayrılmaq istəməyirdi. Onlar yenə doymamışdılar. Bu günün barəsində yenə məlumat almaq istəyirdilər. Bir çox natiqlər söylədikdən sonra, saat 3-də camaat yavaş-yavaş dağılmağa başladı.

Bu günün ziyafətinə Bələdiyyə İdarəsi əsgərlərə yemək hazırlamaq üçün 5 min manat və şəhərin fəqir əhalisinə 10 min manat ianə buyurmuşlar və həman gün axşam Bələdiyyə İdarəsinin təşəbbüsü ilə klubda bir müsəmirə-ziyafət [konsert-ziyafət] əmələ gətirilmişdir. Buraya şəhərin ayan-əşrafı və ziyalıları dəvət olunmuşdu. Müsəmirədə Qafqaz, Avropa rəqsləri oynayırdı. Küçələrdə zurna çalınır, camaat nümayişlər yapırdı. Heç kəs böylə şad bir gündən ayrılmaq istəməyirdi. Şəki əhalisi çox ziyadə bəşəşətli və təntənəli Azərbaycan Hökumətinin bir ilini qarşıladı. Cənabi-Haqq bu bayramı daimi qılıb islam türk millətini daha parlaq, daha münəvvər eyləsin. Amin!

Ə[bdül] Ə[həd] Sultanzadə

AZƏRBAYCANDA

Yüzbaşından şikayət

- Dabaqun kəndi camaatı Bakı qubernatoruna müraciətən şikayət etmişdir ki, məzkur [adı çəkilən] kəndin yüzbaşısı Həsən Səfər oğlu camaata artıq dərəcə zülüm və əziyyət edərək onlardan külli miqdarda rüşvət istəyir. Yüzbaşının bir çox fəna hərəkətini və sui-isteməldə bulunduğunu [mövqeyindən sui-istifadə etdiyini] göstərərək, tezliklə onun əzl [quluqdan kənar] edilməsini camaat rica edir.

- Qaraqaşlı kəndinin camaat vəkilləri Bakı qubernatoruna ərizə verərək məlum etmişlər ki, məzkur kəndin yüzbaşısı Mirzə Heydər Qasimov camaata artıq dərəcə zülüm və əziyyət edərək külli miqdarda rüşvət almaqla əsgərliyə düşən cavanları azad edir. Yüzbaşının daha bir çox fənalıqlar yaptığını göstərərək, tezliklə onun əzl edilməsi rica olunur.

Sayad Xızı camaatının ricası

Sayad Xızı camaatı Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsəvat”a müraciətən 10 min nüfusu havi olan [ehtiva edən] Sayad Xızı dairəsi kəndləri ehtiyacını rəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün məzkur [deyilən] kənd mərkəz olmaq üzrə orada bir posta idarəsi təsis edilməsini rica və arzu etmişdir. Firqə camaatın müraciətini Posta və Teleqraf nazirinə göndərərək kəndi tövsiyəsini əlavə etmişdir.

Saray kəndinin ricası

Bakı qəzası Saray kəndi camaatı öz vəkilləri vasitəsilə Bakı qubernatoruna müraciətən camaatdan istənilən 5231 manat miqdarında verginin oktyabr ayına qədər təxir edilməsini rica etmişdir. Hal-hazırda işbu məbləğin verilməsinə camaatın qüvvə və imkanı olmadığı göstərilir.

SALYANDAN

(Xüsusi müxbirimizdən)

İstiqlal günü

Mayıs 28-də Azərbaycan Hökumətinin bir sənəlik bayramı icra ediləcəyini əvvəlcədən xəbər almışdıq. Şu böyük

bayram gününə Salyanımızda bulunan bütün müəssisələr, məhəlli [yerli] hökumət dairələri və dəvairi-ruhaniyyə [ruhani dairələri] hazırlandığı kimi, Salyanın yeganə məktəbi olan edadi məktəbimiz dəxi mütəntən [təntənəli], daha qızgın bir surətdə hazırlanırdı.

Məktəbin yüksək binası milli bayraqlarla təzyin edildiyi [bəzədildiyi] kimi, hər tərəfdən al-yaşıl xətlərlə olaraq “İstiqlal” kəlməsi yazılmışdı. Salonlar başdan-başa xalılarla bəzənmiş, asari-ətiqədən mədud [qədim əsərlərdən sayılan] bir taqım asar toplanaraq salonlardan birinə yığılmışdı. Azərbaycan hakimiyyətinə ənsə-mimi-qəlb [səmimi qəlbədən] ərzi-əhtiram etmək istəyən bu bina Salyanda bu gün birinciliyi təşkil edirdi.

28 Mayıs saat 12-dən gecə ta saat 12-yə qədər bayram ediləcəyi, cəşn bərpa olunacağı [məclis qurulacağı] xüsusunda Salyanda bulunan bütün müəssisələrə dəvətnamələr göndərilmişdi. O gün Salyanın hər tərəfi – bazarlar, dükənlər üç boyalı milli bayraqlarla təzyin olunmuşdu. Gündüz saat 12 radələrində idi. Edadi məktəbi mütəəllimləri [şagirdləri], başda müdir Məhəmməd Əmin bəy əfəndi [Hacı Molla Əhməd oğlu Əfəndizadə] bulunduğu halda Osmanlıların “Əzan səsi duyulmuyor” marşını bir ahəng və üslubla tərənnümsəz ola-ola cameyi-şərifimizə doğru hərəkət etməyə başladılar. İbtida [Əvvəlcə] camedə Ağə Seyid Əşrəf cənablarından məəda [başqa] kimsə bulunmadısa da, lakin sonraları qəza qaimməqamı [qəza rəisi], müavinləri, hökuməti-məhəlliyyə müntəsibini [yerli hökumətə mənsub olanlar] və bütün əhali cameyə gəldilər. Üləmə [ruhani alimlər] tərəfin-

dən Molla Əbdülhəsən əfəndi minbər payəsinə gələrək hökumətimizə dua etmişdir. Ayini-dua bədinə [dua mərasimi sonrasında] xalqımız böyük bir izdihamla, başda hökuməti-məhəlliyyə müntəsibləri və üləmamız bulunduğu halda qəbiristanə doğru şühədayi-vətən ziyarətinə getməyə başladılar. Türbələr üzərində sureyi-kərimə [Quran surəsi] tilavətindən [oxunmasından] sonra şühədanın istirahəti-ruhları üçün fatihələr, dualar oxunmuşdur.

Şuradan xalqımız yenə eyni izdihamla geriyə dönərək edadi məktəbi binası qarşısına gəlməyə başladılar. Əhalimiz dönərkən bir tərəfdə musiqi tərənnümsəz olur, digər tərəfdən də süvari jandarmalar at çapır, silah qullanır, İstiqlal gününə qarşı hissələrinə isabət edən səmimiyyəti bu surətlə icra edirlərdi. Bütün izdiham məktəbimizin bina qarşısına toplandılar. So[n]ra İskəndərzadə Rüstəm əfəndi məktəb binasında ikinci mərtəbəsi ərəfəsində (balkonunda) duraraq Azərbaycan istiqlalının bir sənəlik qanlı inqilabından, faciələrindən danışaraq nəil olduqları istiqlalından dolayı əhalini səmimiyyətlə təbrikdən sonra Azərbaycan istiqlalıyyətinə dair qərra [parlaq] bir nitq irad etmişdir və sürəkli alqışlara məzhər [nail] olmuşdur.

Bu zaman şəhərin hər tərəfində dəstələrlə əhali musiqilər çaldırır, Azərbaycan Hökumətinin əzəmət və sətəvətini [gücünü] böyük bir səmimiyyətlə, böyük bir ehtiramla təqdis edirlərdi [ucaldırdılar].

Həman gün saat 5-dən etibarən cəşn məclisi başladı. Məktəbin ən böyük salonlarından birində dəxi bir səhnə ha-

zırlanmışdı. Şu saatdan etibarən dəvət edilən camaat şəhər mötəbərənı, qəza qaimməqamı, müavinləri, məbusumuzdan Baxış bəy Rüstəmbəyov və sair zəvati-möhtərəmə [möhtərəm şəxslər] cəşn məclisini təşrif etməyə başladılar.

Məclisdə dəxi İskəndərzadə əfəndi səhnədə duraraq istiqlalıyyətin nədən ibarət olduğu, şu istiqlalıyyətdə nə kimi vasitələrlə nail olduğumuz və bu neməti-üzməyə də [böyük nemətə də] məktəb və maariflə kəsbi-istehqaq edə [haqq qazana] biləcəyimiz və şunu məktəb və marif ocağından pərvərişyabi-kamalat olan [kamalla bəslənən, böyüyən] simalarla müdafiə edəcəyimiz bablarında [barəsində] bir nitq irad etmişdir.

Realni şagirdlərindən Qeydar İmanov, Həsənağa İsmayılov, Əziz Ağəliyev, İsmayıl Zərgərli, Cahangir Axundzadə, Mirsəttar Miriyev, Əbdülhəmid Yaqubov tərəflərindən olmaq üzrə milli şeir və ədəbiyyatımızdan birer parçalar oxunmuşdur. Bunların miyanında [arasında] Qeydar İmanovun “Vətən şərqisi” əhalini son dərəcə mütəəssir etdiyi kimi, Əbdülhəmidin də mərhum [Tofiq] Fikrət bəyin “Yüksəlməli, toxunmalı alnın səmələlə...” şeiri-bəliğinə [bəlağətli şeirinə] təqdim etdiyi istiqlalıyyətdə dair müxtəsər bir nitqi şayani-qeyddirlər [qeyd edilməyə layiqdir].

Bunlardan sonra, həvəskar şagirdlər tərəfindən olmaq üzrə “İki kələkbaz” namında, bir pərdədə bir məzhəkə mövqeyi-tamaşaya qonulmuşdur. Odaların birində bufet dəxi qonulmuşdu.

Qeyri-müslim vətəndaşlarımız da bizimlə bərabər cəşndə iştirak edirlərdi. Cəşn tam gecə saat 3-ə qədər imtidad

[davam] etmişdir. Gecə Salyanın hər tərəfində qədim etibar üzrə məşəllər yarırdı. Ələlümüm [ümumiyyətlə] demək olar ki, Salyan şimdüyə qədər bu kimi bayram görməmişdi. Realni məktəbi bütün müəssisələr miyanında [arasında] müstəsna olaraq ümumun nəzəri-diqqətini cəlb etdiyindən, müdiri-məktəb Məhəmməd Əmin bəy əfəndinin fəaliyyətinə qarşı ərzi-əhtiram etməmək qabil deyildir.

[Rüstəm] İskəndərzadə

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyəti-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəza [xəstəliklərə] düşər olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor **M. M. Kərimov** göz naxoşlarını və diş həkimi **A. Əmirov** naxoşları qəbul edirlər saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Suraxanski və Spasski küçələrin [küncündə] 102 nömrəli evdə. Telefon nömrə 40-91.

8754

**Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti
“Kooperatsiya” müalicəxanası**

Hər növ naxoşluqlar qəbul olunur. Müalicə haqqı üzvlərdən 4 rublə, qeyrilərdən isə 6 rublə. Bolşoy Morskoy küçə, Tarqovinin küncündə Həsənovun evində, yolu Bolşoy Morskoydan. Telefon nömrə 26-90.

Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər] 9-11 Balayan

Mədə naxoşluğu 12-2 Mejebovski; 4-6 A. Seyidov

Əmrəzi-əsəbiyyə [əsəb xəstəlikləri] 12-2 Şmirqeld

Cərrahiyyə 9-11 Sander

Uşaq naxoşluğu 9-11 Rabinoviç; 4-6 Bron Arvad naxoşluğu və mamalıq 9-11 Pines; 12-2 arvad həkimi Şapiro-Rotman; 4-6 S. Seyidov[a]

Dəri və zöhrəviyyə 9-11 O. Şamkoryan; 12-2, 4-6 Pernik

Göz naxoşluğu 9-11 Cəfərov; 4-6 arvad həkimi Qeqamyan

Qulaq və boğaz ağrısı 12-2 B. K. Fin-
kelşteyn;

Diş ağrısı 9-11 Suşon-Sivkina; 4-6 İtkin Müalicəxana müdiri bakterioloq Lyuba-
şevskaya

Müalicəxanada konsultasiyalar icra olunur. Operasiya, konsultasiya razılıq ilə. Çiçək döyülür, şəhadətnamə verilir. Analiz qəbul olunur. 606 və 914 müalicəsi.

10208

**Berlin Dərülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqlarını qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28. Və 93.

8765

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma

və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

8753

Doktor

M. B. Şaxnazarov

Dəri və əmrəzi-cərrahiyyə [cərrahi xəstəliklər] naxoşluqlarını qəbul etməyə başlamışdır. “606” və “914” müalicəsi. Qəbul edir: səhər saat 9-dan 12-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Armyanski küçə nömrə 3. Qubernskinin küncündə. Telefon nömrə 45-28.

8748

Petroqraddan gəlmiş doktor

**İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

8798

Diş həkimi

R. S. Fuks

Qəbul edir: 9-dan 10-a dək; 5-dən 7-yədək. Ünvan: Mariinski, nömrə 18. Ferdinandin aptekası ilə bərabər. Telefon nömrə 34-15.

10202

Moskvada təcrübə görmüş diş həkimi **K. S. Kolandskaya-Sanuxat** kabinə açmışdır. Müalicə edir, dişləri doldurur, süni dişlər qayırır və dişləri ağrısız çəkir. Qiymət münasibdir. Qəbul edir: Hər gün səhər saat 9-2-

yədək; axşam saat 5-7-yədək. Adres: Bazarnı və Suraxanski küçələrin küncündə, nömrə 112.

8795

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

8756

Doktor S. İ. Zaks

Zöhrəvi, dəri və sifilis naxoşluqlarını qəbul edir. 606 və 914 müalicəsi. Naxoşları hər gün qəbul edir saat 4-dən 7-yədək. Vorontsovski küçə nömrə 43, 2-ci mərtəbə.

8776

Mahut

Qara mahut, kostyuma məxsus ağ, ağ polotno, qrammofon plastinkaları və altı ilə, haşiyə (krujeva) ittifaqən satılır. Adres: Nijni-Priyutski küçə, nömrə 221, 8-ci polis idarəsi ilə bərabər, yuxarı mərtəbə, Muxaçevin mənzilində.

Bakı, Türkan, Zirəyə və geri

İyun ayının 8-dən etibarən paroxod “Zaburunye” işləməyə başlayacaqdır. Hər gün saat 9-da “Qafqaz-Merkuri və Vastoçni” cəmiyyətinin paraxodu 17-ci körpüdən (Qorçakovski küçə ilə qarşı) gedəcəkdir. Bakıya isə axşam saat 6 radələrində gələcəkdir.

10219

Xarici məmləkətlərə yun yollamağı və komisiyon təriqi ilə xarici məmləkətlərdə satmağı **İ. V. Denisovun** bankir kantorası qəbul edir (Olqinski, Nikolayevskinin küncündə, telefon nömrə 37-75). Sifarişlər saat 5-dən 7-yədək qəbul olunur.

10220

Zəhmət (məsai) bürosu

Bakı Şəfqət Bacıları İttifaqı şəfqət bacılarını gecə işlərinə, iynə vurmağa, masaj etməyə müərriflik edir [tövsiyə edir, zəmanət verir]. İttifaq öz işçilərinin işlərinə cavabdehdir. Xahiş edənlər bu adresə müraciət edə bilirlər: Budaqovski və Malakanski küçələrin küncündə, nömrə 16/22, mənzil 6. Konkanın mənzili. Telefon nömrə 14-08. Büro bütün gün açıqdır.

8755

**İstanbuldan, İngiltərədən
və Fransadan mallar**

İ. V. Denisovun bankir kantorası İstanbulla, Marselə (Fransa) və Liverpula (İngiltərə) mal alıb gətirmək üçün nümayəndə göndərir. Sifarişlər İ. V. Denisovun bankir kantorasında qəbul olunur (Nikolayevski və Olqinski küçələrin küncündə) hər gün axşam saat 5-dən 7-dək.

10210

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Sülh ətrafında**

səh.139. “Trianon Sarayı” [Trianon Palace Versailles]: Versalda otel. 1910-cu ildə inşa edilmişdir. Versal Sazişi 1919-cu ildə bu oteldə hazırlanmış və Almaniya nümayəndə heyətinə təqdim edilmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 140. “Naxçıvan üzərində aeroplan”: söhbət, hal-hazırda Rostov-na-Donu şəhərinin bir hissəsi olan Naxçıvan-na-Donu şəhərindən gedir.

Gürcüstan Məclisi-Müəssisəsinin fəvqəladə iclası

səh. 143. “Maçavariani”: Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin eyni familiyanı daşıyan iki üzvü olmuşdur. Onlardan İosif İvanoviç Maçavariani sosial-demokrat, İosif Konstantinoviç Maçavariani isə milliyətçi-demokrat idi.

“gizlətmək lazım deyildir”: qəzetdə belə getmişdir: “düzlətmək lazım deyildir”.

Felyeton**Nəşriyyatımızın əsbabi-tərəqqi və tədännisi**

səh. 149. “xətti-kufi”: ərəb yazısının formalarından biri.

“xətti-nəxi”: ərəb yazısının formalarından biri.

“ət-təməddün ət-tarixi-islami”: ərəb alimi Corci Zeydanın islam mədəniyyəti tarixi haqqında yazdığı əsər nəzərdə tutulur; qəzetdə səhv getmişdir, “Tarixüt-təməddün-islami” olmalıdır.

səh. 150. “Föhrüst”: X əsrdə yaşamış ərəb bibliografiya alimi İbnün-Nədimin əsəri.

səh. 151. “İbn Xəldun tarixinin”: İbn Xəldunun “Kitabül-İbər” adlı dünya tarixi nəzərdə tutulur.

“Kəşfüz-zünun”: XVII əsrdə yaşamış türk alimi Katib Çələbinin əsəri.

Salyandan

səh. 159. “Vətən şərqi”: türk şairi Namiq Kamalın məşhur şeiri nəzərdə tutulur.

“Yüksəlməli, toxunmalı alnın səmalara...”: mısralar türk şairi Tofiq Fikrətin “Fərda” şeirindəndir.

“İki kələkbaz”: Bağır Cabbarzadənin bir pərdəli məzhəkəsi.

Bazar, 8 iyun 1919-cu il, nömrə 198

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 9 ramazanül-mübarək sənə 1337. 8 həziran 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 30 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırında sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

Müsəlman Zəhmətkeş Ziyalılarının İttifaqı idarəsi həmin həziran ayının 8-də axşam saat 5-də üzvləri fəvqəladə ümumi iclasa dəvət edir. İclas Bələdiyyə İdarəsinin böyük zalasında qurulacaqdır.

Müzakirəyə qoyulacaq məsələlər:

1) İdarə heyətinin dakladı; 2) Təftiş heyətinin intixabı [seçilməsi]; 3) Hali-hazır; 4) İclasda qaldırılacaq məsələlər.

10216

DƏVƏTNAMƏ

“Müsəvat” firqəsinin qətnaməsinə görə, bu gün iyunun 8-i səhər saat 10-da şəhərin hər bir rayonlarında mitinqlər dəvət edilir. Yiğıncaq yerləri bunlardır:

Sabunçu, Balaxanı, Ramanı və Zabrat: Sovet Syezdin ambulatoriyası.

Suraxanı: Narodni dom.

Bibiheybətdə Mitrofanovun həyəti.

Çornı və Belı-qorodda: Çornı-qorodda olan Nobel aşxanası (stalovi).

Zavağzal rayonu: Balaxanski şosedə olan Narodni dom.

Şəhər və Portovı rayon [Liman rayonu]: Hökumət Teatrosu (səbiq Mailov).

Şəhərin yuxarı hissəsi üçün: Fəhlə Klubu (Raboçi Klub).

“Müsəvat” firqəsi Mərkəzi Komitəsi

T-147

QARA TƏHLÜKƏ

İstiqlalımızın bir illik bayramını yenidən keçirmişdik ki, üfükümüzdə qəflətən nümayan olan [görünən] bir qara əl həman istiqlalımızı qarpmay və bizi murdar pəncəsi altında əzmək xəyalı ilə şimalımızdan uzanmağa başladı.

Xarabazara dönmüş vətənlərini düşmənlərindən xilas etməkdən aciz olan rusun qaraüzlü olan “ağ” generalları, özgələr üzərində ağalıq etmək xəyali-şeytənət-məalinin [şeytani, fitnəkar mənəli xəyalının] sövqü ilə Dağıstan millətlərinin ittihadsızlıq [həmrəy olmamaqlarından] və nifaqlarından və millət xainlərinin əməllərindən istifadə ilə Şimali Qafqaza və ümum Dağıstana soxulub Dağıstan islamlarını təhti-əsəratə [əsərat altına] aldıqdan sonra, bugünkü fikri Azərbaycan türkləri üçündür.

İstər sağ, istər sol rusların hökuməti zamanında cəhənnəmə dönmüş olan vətənimizin, özümüzün və öz hökumətimizin hümmət və həmiyyəti sayəsində gündən-günə gözəlləşməkdə olan halı, həsud [həsədçi] imperialistlərin və onlara nökrəçilik edənlərin xain qəlblərini və çürük beyinlərini narahat etmədədir ki,